

מסירת חומרי גלם של מבחנים פסיכולוגיים בהוראת בית המשפט

כלי האבחון, נקבע עוד כי "פסיכולוגים לא ישתמשו במבחנים באופן שעלול לפגום בתקפותם ובמהימנותם. כלל זה מורה לפסיכולוגים לא להכין נבדקים לקראת אבחון פסיכולוגי ולא למסור חומרי גלם של אבחון לאלו שלא מוסמכים לכך. אם עולה דרישה לקבלת חומרי הגלם של כלי האבחון, הם ימסרו רק לפסיכולוג בעל בקיאות באותו כלי אבחוני".

ההנחיה שלא למסור חומרי גלם של מבחנים מבוססת על שתי סיבות מרכזיות:

1. יש צורך בהכשרה מיוחדת ובמומחיות בתחום האבחון הפסיכולוגי, הנרכשת בתהליך ארוך של למידה והתמחות, כדי לפענח את תוצאותיהם של מבחנים פסיכולוגיים ולגזור מסקנות מקצועיות מחומרי הגלם. הסקת מסקנות אבחוניות על סמך משפט או נתון בודד המופיע בחומרי הגלם, דבר שעלול לקרות אם אדם שאינו מקצועי בוחן אותם, והיעדר הידע המקצועי הנדרש לשם עריכת אינטגרציה בין כל חומרי הגלם, עלולה להביא למסקנות אבחוניות מוטעות ואף מסוכנות.

2. פגיעה בתקפות המבחנים בעקבות חשיפתם לגורמים שאין להם התחייבות לשמירה על חסיון המבחנים. הסיכון הוא בכך שהפרת סודיות המבחנים תאפשר זליגת פריטים למי שאינם מחויבים בשמירת הסודיות, ובכך תיפגע תקפות המבחנים.

כך נקבע גם בהנחיות שפרסם באוקטובר 2015 משרד הבריאות בנושא "מבחנים פסיכולוגיים - אבחון, שמירה ומסירת מידע". גם שם נקבע כי הכלים האבחוניים הם "כלי העבודה של הפסיכולוג, שבאמצעותו הוא מפיץ את תוצאות המבחנים", ולכן יש להימנע מהעברת חומרי גלם למי שאינם מוסמכים להשתמש בהם.

גם פרק 9 של קוד האתיקה המעודכן של הפסיכולוגים בישראל, 2017 - פסיכולוגיה ומערכת המשפט, מתייחס לסוגיה של מסירת חומרי גלם, בסעיף 9.8 - מסירת חומרי גלם בערכאות משפטיות, וקובע: "אין למסור חומר גלם של אבחונים לבית המשפט או לעורכי הדין, אלא לפסיכולוג מומחה בתחום. הפסיכולוג המוסר את חומר הגלם אמור לוודא את זהות הפסיכולוג המקבל את חומר הגלם וכן את התמחותו טרם המסירה".

גם המסמך המעודכן שפרסם משרד הבריאות בתאריך 4.9.17 בנושא מתן חוות דעת לבית משפט - "קיום מנחים ויישומיים לכתובת חוות דעת פסיכולוגית של מומחה לבית המשפט" נדרש לסוגיה זו. בסעיף העוסק בשיטה ובהליכים הנוגעים לתהליך האבחון (תת-סעיף ג) נקבע: "על הפסיכולוג להיות מוכן למצב בו

בתקופה האחרונה הגיעו לוועדת האתיקה פניות רבות של פסיכולוגים שעניין דילמות מקצועיות-אתיות לאחר שבתי משפט הורו להם למסור חומרי גלם של מבחנים פסיכולוגיים למי שאינם פסיכולוגים. הצו המשפטי במקרים אלה ניתן לא פעם עקב דרישת עורכי דין של הצד שכנגד לקבל את חומרי הגלם של הנבדק באבחון פסיכודיאגנוסטי שהוגש לבית המשפט. זאת, כדי לבחון אותם באמצעות מומחה מטעמם, כאילו הם חלק מהראיות המשפטיות לצורך הטיעונים המשפטיים שלהם, ולפעמים אף כדי לקעקע את הטענות המשפטיות של הצד שכנגדם. בחלק מהמקרים נעתר בית המשפט לפניות מנומקות של פסיכולוגים ושינה החלטות אלה, אולם במקרים אחרים נשארה ההחלטה השיפוטית המורה על מסירת חומרי הגלם למי שאינו פסיכולוג על כנה, גם לאחר פניית הפסיכולוג אל בית המשפט בבקשה לשנות את ההחלטה, בטענה שהיא עומדת בסתירה לכללי האתיקה ולהנחיות המקצועיות של הפסיכולוגים.

ועדת האתיקה התייחסה בעבר במאמריה ב"פסיכואקטואליה" לנושא של מסירת חומרי גלם של מבחנים (יולי, 2009; אפריל, 2015). במאמרים אלה הוזכרה בין היתר דעתה של היועצת המשפטית במשרד הבריאות, עו"ד שרונה עבר הדני בנושא, כפי שהובאה במכתב שלה מאפריל 2008, שבו הדגישה כי המבחנים הם כלי העבודה של הפסיכולוג, ולא חלק מהרשומה של האבחון שהתקבלה מהנבדק. היא המליצה כי הפתרון לזכותו של הנבדק לקבל את תוצאות המבחנים, המבוססת על זכותו של מטופל לקבל מידע על אודותיו הקבועה בחוק זכויות החולה (סעיף 18 לחוק, התשנ"ו-1996) יהיה במסירת חומרי הגלם אך ורק לפסיכולוג אחר מומחה באותו תחום, שגם הוא מחויב בשמירת סודיות כלי האבחון. בשנים שחלפו מאז, ולאור העלייה במודעות לצורך בהתמקצעות מיוחדת בתחום של עבודת הפסיכולוג מול בתי המשפט, הורחב העיסוק בנושא בקוד האתיקה המעודכן של הפסיכולוגים בישראל, אשר פורסם בינואר 2017, ובמסמך המעודכן של "קיום מנחים ויישומיים לכתובת חוות דעת פסיכולוגית של מומחה לבית משפט", אשר פורסם על ידי משרד הבריאות בתאריך 4.9.2017.

קוד האתיקה המעודכן של הפסיכולוגים בישראל, 2017, מתייחס לנושא שמירת ומסירת חומרי גלם של מבחנים ממספר היבטים. בפרק 8 לקוד - אבחון והערכה, סעיף 8.5 - רשומת האבחון וחוות הדעת המבוססת עליה, נקבע כי "חומרי הגלם של האבחון אינם חלק מתיקו של הלקוח". זאת כדי להבהיר שבבוא הלקוח לדרוש את רשומת האבחון בעניינו, אין הוא יכול לבקש לקבל גם את חומרי הגלם של האבחון. בהמשך פרק זה, בסעיף 8.8 - שמירה על בטחון

ביהמ"ש בלהה גלאור, ת.א. 146/06 ביהמ"ש השלום ברחובות סגן הנשיא השופט נירה דיסקין, ת.א. 4830/04 ביהמ"ש השלום בירושלים השופט א' דראל.

אולם לצערנו קיימות גם החלטות שיפוטיות הפוכות, שבהן למרות פניות מנומקות היטב של פסיכולוגים לבית המשפט ומתן הסבר לבקשה לשנות את ההחלטה, פסק בית המשפט כי יש למסור את חומרי הגלם למי שאינו פסיכולוג, בין אם לאנשי מקצוע טיפוליים שאינם פסיכולוגים (למשל לפסיכיאטרים) ובין אם לגורמים משפטיים - גורמי הפרקליטות ואפילו עורכי דין.

ועדת האתיקה ממליצה לפסיכולוגים הניצבים בפני דרישה כזו לעשות ככל יכולתם כדי לשכנע את השופט לשנות את ההחלטה למסור את חומרי הגלם של האבחון ולהסתפק בדוח הפסיכודיאגנוסטי שהוא רשומת האבחון, או למסור אותם לפסיכולוג מומחה אחר באותו תחום התמחות, שימונה על ידי בית המשפט.

בפנייה כזו לבית משפט, שצריכה להתבצע במכתב מנומק שישלח לשופט, אנו ממליצים **לבסס את הטענות לבקשה לשינוי ההחלטה בעיקר על הטיעון הראשון המובא לעיל, והנוגע לצורך בידע מקצועי מעמיק ובהכשרה מתאימה המוקנית למומחים בתחום**, שכן העדרו של ידע זה עלול להוביל לפרשנות מוטעית, מעוותת ואף מסוכנת. בפנייה כזו ניתן להיעזר גם בתקדימים המשפטיים בנושא, המובאים לעיל במאמרנו.

במקרים שבהם למרות פניית הפסיכולוג לא שונתה ההחלטה השיפוטית, והשופט חזר ופסק כי על הפסיכולוג למסור את חומרי הגלם, אנו ממליצים לצרף לחומרי הגלם מכתב של הפסיכולוג, שבו הוא יבקש ממקבל החומרים להקפיד על שמירת סודיות חומרי הגלם, לא להעבירם לאיש מלבדו, ולהסביר למה מומלץ כי בפענוח חומרי הגלם יתייעץ עם פסיכולוג מטעמו המומחה באותו תחום, וכן בקשה להשמידם לאחר שישלים את השימוש בהם.

לסיכום אנו מדגישים, כי חשוב מאוד שבכתיבת חוות הדעת פסיכולוגים יקפידו להתבסס על שימוש במבחנים פסיכולוגיים תקפים, יכללו בדוחות הפסיכודיאגנוסטיים רק אמירות שניתן לגזור בבירור מחומרי הגלם, ויישמרו מכתובת מסקנות אבחוניות אשר אינן מתכתבות ישירות עם המסקנות העולות מפירוש ואינטגרציה של חומרי הגלם של כלי האבחון.

אנו מקווים כי בעתיד יוסדר בחקיקה מתאימה הנושא המורכב שהועלה במאמר הנוכחי, הטומן בחובו דילמות וקונפליקטים מקצועיים מורכבים מאוד לפסיכולוגים. בינתיים חשוב, במיוחד במקרים מורכבים של אבחונים אשר יש מראש חשש כי יגיעו לבתי המשפט, להגדיר בחוזה הטיפול יחד עם הנבדק את הנושא של כללי הסודיות וגבולות הסודיות שאליהם הפסיכולוג יכול להתחייב בפני הנבדק, בטרם יתבקש הנבחן - הלקוח של הפסיכולוג - לתת הסכמה מדעת לעריכת האבחון.

יידרש על ידי בית המשפט להציג את החומר הגולמי מהמבחנים, אופן עיבודם והסקת המסקנות מהם. פסיכולוג שנדרש על פי החלטת בית המשפט למסור את החומר הגולמי של מבחנים או שאלונים פסיכולוגיים - יעשה זאת ישירות רק לפסיכולוג אחר בעל מומחיות מתאימה, בין אם הוא מטעם בית המשפט או מי מהצדדים, ולא לתיק בית המשפט או לעורכי הדין או באמצעותם. זאת בהתאם לכללי האתיקה של הסתדרות הפסיכולוגים בישראל. את חומר הגלם יעביר הפסיכולוג כותב חוות הדעת לפסיכולוג המומחה האחר בצמוד לחוות דעתו. ככל שבית המשפט ידרוש למסור את חומר המבחנים - בית המשפט הוא הקובע".

גם היועץ המשפטי של הפ"י, עו"ד ברוך אברהמי, בהידרשו לעניין, כתב לוועדת האתיקה כי אף שהחלטה שיפוטית למסירת חומרי גלם למי שאינו פסיכולוג נוגדת את ההנחיות המקצועיות של הפסיכולוגים, יש להישמע להחלטות בית המשפט הגוברות על הנחיות מקצועיות. ולכן אם ההנחיה השיפוטית לא השתנתה לאחר שהפסיכולוג הסביר לבית המשפט את הסיבות המונעות ממנו לעשות כן, על הפסיכולוג לציית להחלטה השיפוטית ולהעביר את החומרים.

צו שיפוטי המורה לפסיכולוג למסור חומרי הגלם של מבחנים למי שאינו פסיכולוג מעמיד את הפסיכולוג בפני דילמות מקצועיות־אתיות מורכבות: דילמה הנוגעת להבטחת הסודיות שנתן ללקוח שלו - הנבדק, מחד גיסא, והדרישה של בית המשפט להפר את הסודיות, מאידך גיסא. הדילמה שבין חובתו כפסיכולוג לעשות ככל יכולתו לשמירת זכויותיו של הלקוח ולדאוג לרווחתו, אל מול חובתו ככל אזרח לציית לצווים משפטיים. הדילמה בין החובה שלו כמי שרכש את המבחנים להיענות לדרישת חברות המבחנים לשמור את סודיותם, לבין ההוראה למסור את החומרים, ועוד. מטבע הדברים, כאשר פסיכולוג עומד מול דילמות מקצועיות־אתיות, כל פתרון שיבחר טומן בחובו גם מחירים וסיכונים, ואין פתרון פשוט לדילמות אלה.

בכל מקרה שבו בית המשפט הורה לפסיכולוגים למסור חומרי גלם למי שאינם פסיכולוג, ממליצה ועדת האתיקה לפסיכולוג לפנות לבית המשפט בכתב בפנייה מנומקת מקצועית, ולבקש את שינוי ההחלטה. ישנם לא מעט תקדימים שבהם פנייה כזו של פסיכולוג לבית המשפט נענתה בחיוב ובית המשפט שינה את החלטתו. למשל תקדים של פסק דין של בית המשפט המחוזי בירושלים בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים, השופטים סובל, בזק־רפפורט ומינץ (עמ"ש 13-04-47268), שקבע כי אין למסור את חומרי הגלם למי שאינו פסיכולוג. פסק דין זה מסתמך גם על מאמר של השופט יצחק עמית וגם על ספרו של א' גורן, "סוגיות בסדר דין אזרחי", המתייחס לחיסיון מבחנים.

דוגמאות לשלושה מקרים נוספים עם פסיקות דומות של בית המשפט בעניין זה הן: ת.א. 697/95, ביהמ"ש המחוזי בחיפה, נשיאת